

Saraybosnalı Nergisî ve Horos-nâme Adlı Hikâyesi Üzerine Türk Kültürü ve Türkçe Bağlamında Bir Değerlendirme

An Evaluation on Nergisî from Sarajevo and her Story Horos-nâme in the Context of Turkish Culture and Turkish

Prof. Dr. Mustafa GÜNEŞ*

“Geçmiş asla ölmez. Hatta geçmiş bile değildir.” William Faulkner (1897-1962)

Hem nergisiyüz biz çemenistân-ı cihânun / Hak saklaya âsâr-ı kederden dil-i pâkin

Tâ sâbit ola sûrı vü bünyânı Sarây’un / Hem bülbül-i nâlân-ı hoş-elhânı Sarây’un

Nergisî

Öz

Asıl adı Mehmet olan Saraybosnalı Nergisî'nin 1580-1585 yılları arasında Saraybosna'da dünyaya geldiği ve babası Ahmed Efendi'nin de burada kadılık yaptığı bilinir. Saraybosnalı Nergisî, Kadı Nergisizâde adlı bir aileye mensup olması sebebiyle Nergisî mahlasını almıştır. İlköğrenimine Saraybosna'da başlayan Nergisî, daha sonra İstanbul'a giderek Kafzâde Feyzullah Efendi'nin derslerine katılmıştır. Bildiri konumuz olan Horos-nâme örneğinde de görüldüğü gibi Osmanlı şair ve yazarları tarafından kaleme alınan önemli bazı klasik eserlerin veya onların içinde yer alan bazı kısımların, günümüz Türkiye Türkçesine aktarılarak Türkçe öğrenen yabancılar ve çocuklarla buluşturulması büyük önem arz etmektedir. Söz konusu amaca yönelik olarak hazırlanan bu bildirinin amacı; Saraybosnalı Nergisî'nin Horos-nâme adlı hikâyesinden mülhem Nergisî, Horos-nâme Bilge Horoz'un Hikâyesi The Story of The

* Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ayдын Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında Görevli). Mail: mgunes74@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8472-8570

Wise Roosters başlığı altında Türkçe ve İngilizce olarak az sayıda yayımlanan (Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2016) ve Kütahya Dumlupınar Üniversitesinin 2016-27 proje numarası ile destek verdiği bu hikâyenin Türkçe metni yanında bazı önemli özelliklerini, Türkçe öğrenen yabancılarla Türkçe öğreten bilim insanlarının dikkat ve ilgi dünyalarına sunmaktır. Sözünü ettiğimiz Bilge Horoz'un Hikâyesi adlı bu öykü (fabl), Süleyman Çaldak tarafından kaleme alınan Nergisi'nin Horos-nâme'si başlıklı araştırma makalesinin (Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 13, s. 243-250) özet kısmından faydalanılarak tarafımızdan günümüz Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Türkçe öğrenen yabancıların Horos-nâme gibi geçmişten günümüze diğer bazı özgün eserlerle muhatap olmalarının, onların Türk kültürünü öğrenip benimseme ve Türkçe sevgisi kazanımlarının yanında, diğer bazı eğitsel millî ve manevî değerleri de benimsemelerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Saraybosnalı Nergisi'nin, sembolik anlatım tarzı olan ve kahramanları, bir kısım hayvanlar arasından seçilen fabl türü ile kaleme aldığı Horos-nâme'sinde, ele aldığı konuyu daha ilginç bir hâle getirebilmek için hayvanların ağzı ile sosyal tenkit yaptığı, devlet ve toplum hayatında yolunda gitmeyen veya yanlış olan bazı uygulamaları genel bir eleştiriye tabi tutma bağlamında okuyucuya bir kısım dersler vermek istediği söylenebilir. Tarafımızdan Türkiye Türkçesine aktarılan söz konusu resimli hikâye metninin, hem Türk çocukları, hem de farklı kültür, medeniyet ve milletlere mensup çocuklar için faydalı bir kaynak olabileceği düşünülerek (Türk kültürü ve Türkçe bağlamında) Saraybosnalı Nergisi'nin Horos-nâme Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Değerlendirme başlıklı bu bildiri tarafımızdan kaleme alınmıştır. Günümüzde değerler eğitimi Türkçe öğretimi çalışmalarına da katkı sağlayabilecek bir özellik taşıyan Saraybosnalı Nergisi'nin söz konusu Horos-nâme adlı hikâyesi, farklı kültür, medeniyet ve millet mensuplarına Türkçe öğretimi çalışmalarında görsel işitsel bir eğitim öğretim materyali olarak da kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Nergisi, Horos-nâme, Yabancılarla Türkçe Öğretimi

Abstract

It is known that Nergisi of Sarajevo, whose real name was Mehmet, was born in Sarajevo between 1580 and 1585 and that his father Ahmed Efendi was a kadi here. Nergisi of Sarajevo took the pseudonym Nergisi because he belonged to a family called Kadı Nergisizâde. Nergisi started his primary education in Sarajevo, then went to Istanbul and attended Kafzâde Feyzullah Efendi's classes. As seen in the example of Horos-nâme, which is the subject of this paper, it is of great importance to bring together some important classical works written by Ottoman poets and writers or some parts of them with foreigners and children learning Turkish by translating them into today's Turkey Turkish. The aim of this paper is to present the Turkish text and some important features of this story, which is based on Sarajevo Nergisi's Horos-nâme, published in Turkish and English in small numbers under the title Nergisi, Horos-nâme The Story of The Wise Rooster The Story of The Wise Roosters (Yesterday Today Tomorrow Publications, İstanbul 2016) and supported by Kütahya Dumlupınar University with project number 2016-27, to the attention and interest of foreigners learning

Turkish and scholars teaching Turkish. In his Horos-nâme, written in the genre of fable, which has a symbolic narrative style and whose protagonists are chosen among some animals, it can be said that Nergisi from Sarajevo made social criticism with the mouths of animals in order to make the subject he dealt with more interesting, and that he wanted to teach some lessons to the reader in the context of subjecting some practices that are wrong or wrong in state and social life to a general criticism. This paper titled “An Evaluation on Sarajevo Nergisi’s Horos-nâme (Horos-nâme) Story” (in the context of Turkish culture and Turkish) has been written by us, considering that this illustrated story text, which has been translated into Turkey Turkish by us, can be a useful resource for both Turkish children and children belonging to different cultures, civilizations and nations. Today, Sarajevo Nergisi’s story named Horos-nâme, which has a feature that can contribute to values education Turkish teaching studies, can also be used as an audio-visual educational teaching material in Turkish teaching studies to members of different cultures, civilizations and nationalities.

Keywords: Nergisi, Horos-nâme, Teaching Turkish to Foreigners.

1. Giriş

İnanç, dil, kültür, sevgi, saygı, gayret, dostluk, özdenetim dürüstlük sabır ve kanaat gibi eğitsel değerlerin zenginlik ve güzelliklerini yansıtan Türkçe özgün edebî eserlerin, geçmişten günümüze Türk toplum ve eğitim hayatında önemli bir yer teşkil ettiği bilinir.

Klasik Türk edebiyatı sahasında kaleme alınan bazı eserlerin çocukların anlayabileceği bir dille yeniden neşredilmesi, öğrencilerin klasik Türk edebiyatı hazineleri ile tanışarak her yönüyle eğitim düzeylerini yükselmelerine ve kendi öz kültür ve kök değerleri ile ilgili bilinç geliştirmelerine zemin hazırlayabilir.

Söz konusu edebî eserlerin eğitici özellikleri üzerinde duran Kavcar (1994), Yunus Emre’nin birçok şiiri ve Risaletü’n-Nushiyye (öğüt kitabı)’ı, Mevlânâ’nın Mesnevî-i Şerif’i, Nâbî’nin Hayriyye’si, Mehmet Akif’in Safâhât’ı gibi daha pek çok eserin eğitim amaçlı olarak kaleme alındığını belirtir.

Mehmet Akif Ersoy Safahat adlı eserinde yer alan aşağıdaki mısralarında: Çünkü milletlerin ikbali için evlâdım / Marifet bir de fazilet. . . iki kudret lâzım diyerek eğitim sistemimizin esası olarak kabul edilip acilen uygulamaya geçilmesi lazım olan marifet (talim, öğretim ve bilgi) ve fazilet (erdem, terbiye ve bilgelik) gibi birbirinin mütemmimi (tamamlayıcısı) iki önemli unsura parmak basmıştır. Başka bir ifade ile akıl ve vicdan odaklı sözü edilen iki unsurdan birisi eksik kalırsa veya belirli bir muvazene ve uyum içinde verilmezse eğitim sistemi kör ve topal bir şekilde yoluna devam etmek mecburiyetinde kalarak gelecek dönemlerde belki de tedavi ve telafisi mümkün olmayan hastalık ve yaralara sebebiyet verecektir.

Balay (2010), günümüzde saptırılmış ve azgın insan anlayışlarının ruhları sardığını, eğitim yuvalarının bile bu bağlamda hızlı bir çözülme sürecine girdiğini, her geçen gün okul kazanımlarının okul dışında güç kaybına uğradığını, eğitim sistemimizin

dürüst, saygılı, hoşgörülü, demokrasi ve insan haklarına bağlılık gibi her türlü maddi ve manevi evrensel değeri içselleştirmiş çağdaş insan tipini yetiştirme hususunda güç kaybına uğrayarak sorunlar yaşadığını, sözü edilen bağlamda her geçen gün toplumsal bozulma ve çürümenin giderek arttığını, bahsi geçen trajik hâllere rağmen çocukların moral (ahlaki) değerlerinin yükseltilmesi hususunun geri plana alınarak daha çok öğretim kalitesinin yükseltilmesine ağırlık verildiğini, çıktı olarak da toplumda moral değerleri önceleyen bir çerçeve veya anlayış yerine, hesapçı bir anlayışın hakim olmaya başladığını, çocuklarının çok kazandıran meslek sahibi olmaları için her türlü gayreti sarf eden ailelerin, çocuklarının edepli ve iyi bireyler olarak yetişmeleri konusunda gerekli titizliği gösteremediklerini ve böylece sorumsuz ve sadece kendi benini önceleyen bir evlat tipi ile karşı karşıya geldiklerini belirtir.

Kırkkılıç, Korucu & Kurtlu (2015), yukarıda belirtilen söz konusu menfi çerçeve anlayış ve akıma bir nebze olsun mâni olabilmek için günümüzde eğitimin alt kademelerinden başlamak üzere öğrencilere bazı klasik Türk edebiyatı ürünlerinin tanıtılıp okutulması konusuna vurguda bulunur.

Mengi (2006), bahsi geçen yaklaşık bin yıllık bir maziye sahip olan klasik Türk edebiyatı ürünlerinin tanıtım ve öğretimi sırasında karşılaşılan en önemli sorunlardan birinin bu edebiyatın yeni kuşaklar tarafından anlaşılabilmesi meselesi olduğunu, divan edebiyatının günümüz insanına vereceği bir şeyin olmadığı fikrinin toplumda yayılmasına mani olmak için hiç vakit geçirmeden bu edebiyat metinlerinin arkasındaki kültür dünyasının yeni nesillere öğretilmesinin şart olduğunu, bu bağlamda eskiyi seven bir kimsenin, kendisinin bugünün insanı olduğunu unutmaması gerektiğini, çağdaşlığı savunanın da, bugünün geçmiş üzerine kurulduğunu, aslında geçmişle güncelin iç içe bulunduğunu, çağdaşlığın geçmişten koparak yalnızca bugünde yaşamak anlamına gelmediğini ve geçmişte kalanın tanınıp bilinmesi gerektiğini belirtir.

Arapça ve Farsça kelime kadrosunun ağırlıklı olarak yer aldığı klasik edebiyat ürünlerinin anlaşılabilmesi ve söz konusu eserlere olan ilgisizlik sorununu kısmen de olsa bertaraf etmek için klasik Türk edebiyatına ait bazı önemli manzum ve mensur hikâyelerin günümüzde konuşulup yazılan sade Türkiye Türkçesine aktarılması büyük önem arz etmektedir.

Göçer (2018), çocukların seviyesine uygun millî kültür değerlerini ele alıp işleyen edebî eserlerin önemine vurguda bulunur.

Demir ve Karadağ (2012)'in da okuma, dinleme, konuşma ve yazma şeklinde özetlenen temel dil becerilerinin kazanımında da bu tür eserlerin önemli bir işlev yerine getirdikleri hususunu gündeme getirdikleri görülür.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019)'nda, (öğrencilerin) “ millî, manevî, ahlaki tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi; Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması” gibi konulara yer verilmesi hususunu göz önünde bulundurduğumuzda XVII. yüzyıl nesir yazarı Saraybosnalı Nergisi tarafından kaleme alınan Horos-nâme ve benzer eserlerin günümüz Türkçesine aktarımı; söz konusu değerlerin benimsetilmesi bağlamında önemli kazanım olarak değerlendirilebilir.

Saraybosnalı Mehmed Nergisi'nin Horos-nâme adlı hikâyesinden uyarlanarak tarafımızdan yeniden kaleme alınan Bilge Horoz'un Hikâyesi (Kurnaz Tilki ile Bilge Horoz), bahsi geçen zemini oluşturmada yararlanılabilecek çocuk edebiyatı ürünü olarak değerlendirilebilir.

Çalışma konumuz olan Horos-nâme adlı hikâyenin müellifi Saraybosnalı Nergisi, XVII. yüzyıl Osmanlı dönemi Anadolu sahasında Türkçe kelimelere az yer veren, divan şiirinin söz sanatlarını benimseyen, süslü nesirde iç kafiyeye önem veren ve hüner gösterme amaçlı olarak kaleme alınan sanatlı nesir üslubunun en önemli temsilcisidir.

Selçuk (2014), Türk edebiyatındaki tek mensur hamse sahibi Horos-nâme hikâyesinin müellifi Nergisi'nin, şuaara tezkireleri yanında diğer bazı kaynaklarda da divan sahibi bir şair olarak anıldığını, onun mensur eserlerinde ve bazı şiir mecmualarında yer yer şiirlerine rastlandığını, kaside nazım biçimi ile kaleme aldığı Berâ-yı Medîne-i Sarâybosna serlevhalı ve Kâr itdi derûna gam-ı hicrânı Sarây'un / Dâğ itdi [bize] firkat-i yârânı Sarây'un matlalı bir şiirinde Saraybosna'nın öne çıkan bir kısım güzelliklerini dile getirdiğini, yirmi dört beyitten oluşan söz konusu Saraybosna methiyesinde; Saraybosna'dan ayrılık, Saraybosna'ya duyulan özlem, Saraybosna sularının bolluk ve bereketi, Saraybosna'da kış ve bahar gibi konulara değindiğini belirtir.

İsen (2009), Osmanlı coğrafyasındaki üç şairden birini yetiştiren Balkan'larda Türk edebiyatı konusu ele alınınca mutlaka üzerinde durulması gereken ülkelerden birinin Bosna-Hersek olduğunu, Slav kökenli ve yarısına yakını Müslüman olan Bosna-Hersek halkının, bölgenin 1463 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesinden sonra kitleler hâlinde İslam dinini kabul ettiğini, geçmişte Türk kültür ve edebiyatına önemli katkılar sağlayan Saraybosna'nın, bütün Osmanlı şehirleri arasında yetiştirdiği 28 şairle 10. sırada yer aldığını ve XVII. yüzyılda yaşayan Nergisi'nin de söz konusu şairler arasında bulunduğunu belirtir.

Solak ve Uzun (2021), Osmanlı Devleti'nin, Balkanların batısında yer alan ve içinden akan bir nehirden ismini alan Bosna Hersek'i fethiyle beraber bu coğrafyada yeni bir dönemin başladığını, tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan bu bölgede yüzyıllarca süren bir kültür ve medeniyet hamlesinin Bogomil Boşnaklarının İslamiyet'i kabul etmesiyle başladığını, bu süreçte Bosna Hersek'in Osmanlılar için devlet düzeninden mimariye, eğitimden sanat ve kültüre kadar daha birçok alanda önemli bir merkez hâline geldiğini, bu dönemde Balkan coğrafyasında kendine yer bulan Türkçe'nin, pek çok şair ve yazar tarafından öğrenilip kullanılan bir dil hâline geldiğini, Bosna'da divan edebiyatının okullarda okutulmaya başlanması ile zengin bir edebî gelenek oluştuğunu ve söz konusu kültürel birliktelik sebebiyle Türk dili ve edebiyatının Bosna dil ve edebiyatını (divan ve halk edebiyatı) hem söz varlığı hem de içerik bakımından etkilediğini belirtir.

Solak ve Uzun (2021)'ün, uzunca bir dönem Osmanlı hâkimiyetinde kalan Nergisi'nin doğduğu Saraybosna şehri ile ilgili olarak şu bilgileri de verdikleri görülür:

Osmanlı hâkimiyetinden 1878 yılına kadar olan dönemde, birçok okulda Türkçe dersleri yer almıştır. Bu dönemde Türkçeye duyulan ilginin bir sonucu olarak sözlük çalışmaları da yapılmıştır. Zamanla Türkçe gazeteler çıkarılmış, Bosna

edebiyatında Türkçeye yer verilmiş ve okullarda Türkçe okutulmaya başlanmıştır. Bosna Hersek'in Osmanlı idaresinden çıktığı süreçte de Türkçe kullanılmaya devam etmiştir. Yugoslavya döneminde Türkçenin hâkimiyeti devam etmiş, Türkçe eserler yazılmıştır. 116 Bosna Hersekli şair, şiirlerini Türkçe yazmış (ve bir) Bosna divan edebiyatı ortaya çıkmıştır...1992-1995 yılları arasında gerçekleşen savaştan sonraki dönem Türkçe için yeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Pek çok üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri açılmıştır. Türkçe, Bosna Hersek'te zorunlu/seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Türkçe kursları açılmış, aynı zamanda Türkçe yayın yapan basın-yayın organları da Bosna Hersek'te yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bosna Hersek'te lisansüstü Türkçe öğretimi faaliyetleri Saraybosna, Zenica, Tuzla, Mostar Džemal Bijedić ve Uluslararası Saraybosna Üniversitelerinin Türkoloji bölümlerinde yapılmaktadır. Türkiye'den her yıl bu kurumlara Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okutman ve Maarif Vakfı okuluna öğretmen görevlendirilmesi yapılmaktadır (s. 291-292).

Selçuk (2019, 2020, 2021), XVII. yüzyıl Türk edebiyatının ve süslü divan nesrinin en başta gelen güçlü sanatkarlarından birisi olarak kabul edilen Saraybosna doğumlu (1580-1585?) ve asıl adı Mehmed olan Nergisi'nin 1635'te Revan seferine çıktığı sırada Gebze civarındaki bir bataklıkta atından düşerek vefat ettiğini, eğitim ve öğrenimini doğduğu şehir Saraybosna'da yaptıktan sonra İstanbul'a gelerek burada Kaf-zâde Fezullah Efendi'ye bağlandıktan sonra ondan mülâzemet aldığını, babasının adı sebebiyle Nergisizâde ve Nergiszâde isimlerini kullanmakla birlikte daha çok Nergisi adı ile tanındığını, muhtelif yerlerde mülâzım, kadı nâibi, kadı ve müderris olarak görev yaptığını, klasik Türk edebiyatında tek mensur hamse sahibi iyi bir münşi, hattat, vak'ânüvis ve kaynaklarda divan sahibi bir şair olarak kendisinden söz edildiğini, önemli mensur eserlerinin yanında şiir mecmualarında Türkçe, Farsça ve Arapça bazı şiirlerinin bulunduğunu, son dönemlerde eserleri ile ilgili çeşitli araştırma ve çalışmalar yapılmakla birlikte bunların istenen seviyede olmadığı için konu ile ilgili olarak yeni araştırma yapacak meraklı kimselere yol gösterme amacıyla çalışma yapma zaruretinin hasıl olduğunu belirtir.

Selçuk ve Çelik (2018) Safvet-Beg Başagiç'in Gözünden Nergisî adlı çalışmada: araştırmacı yazar Başagiç'in kaynak göstermeden Nergisî'nin 1000 (1592) Bosna'da dünyaya geldiğini, babası Nergis-zâde Ahmed'in Balkan şehirlerinde kadılık yapmış bir şahsiyet olduğunu, ilk öğrenimini doğduğu şehir olan Bosna'da gördüğünü, yüksek öğrenimini İstanbul'da Kaf-zâde Fezullah Efendi'den aldığını, babasını kaybettikten sonra çeşitli medreselerde müderrislik yaptığını, Gabela, Mostar ve Manastır'da kadılık yaptığını, Gazavât-ı Mesleme'yi Mostar'da Nihâlistân'ı da Manastır'da kaleme aldığını, Yenipazar ve Banaluka'da çalıştığını, İtalyan yazar Marinî'nin temsilcisi olduğu Marinizm1 akımı (Marinisme göre yaldızlı, parlak düşünce ve deyişler, beklenmedik nükteler her şeyde zorunlu ve yeterlidir. Vardar, 1998, s. 127'den akt. Kocaman, 2019, s. 175) ile Nergisî'nin üslubu arasında bir kısım benzerlikler bulunduğunu, 1044

1 İnsanların aşırı dikkatini çeken paradoks ve aşırılık gibi bazı unsurlar vasıtası ile istenilen etkiyi elde etmek amacı taşıyan Marinizm'in ana önceliği; alışılmadık bir düşünceyi ifade etmek suretiyle okuru şoka uğratmaktır. İspanya ve İtalya'da, söz konusu özellikler ve Marinizm akımı çerçevesinde, sofistike bir düşünce üzerine bir kısım şiirsel ifadeler üretmeye çalışan kavramlaştırma adlı bir eğilimin mevcut olduğu bilinir. (<https://educalingo.com/tr/dic-pl/marinizm>).

et: 19.08. 2024.

(1622) tarihinde IV. Murad'ın isteği ile vakanüvis olarak Revan seferi sırasında Gebze (Gebze) civarında bir bataklıkta atından düşerek hayatının en parlak döneminde vefat ettiğini, çevresinde ilim zarafet ve adalet gibi meziyetlerle ünlenip saygınlık kazanan bir şahsiyet olarak bilinmesine rağmen layık olduğu takdiri göremeden fani âlemden ebediyete göç ettiğini belirtir.

Dervişoğlu (2021), Horos-nâme'nin doğu toplumlarının iyi bildiği tilki ile horoz hikayesinin Nergisi tarafından yeni bir üslupla mensur olarak kaleme alınmış şekli olduğunu, hikâyede işlenen vak'anın üçüncü tekil şahsın dilinden hakim bakış açısıyla anlatıldığını, hikâyenin başkahramanı konumunda bulunan horozun akıllılık, tedbirlilik, gün görmürlük ve zekilik gibi birtakım özellikleri bulunan olgun insan tipini; tilkinin de açgözlülük, tamahkarlık, iki yüzlülük, yalakalık ve hilekarlık gibi özelliklerle toplum tarafından kabul görmeyecek bir tipi temsil ettiğini, hikâyeye sonradan dahil olan köpeğin ise kan dökücü karakterli bir tip olarak iyiye de kötüye de kullanılabilir bir seciyeyle karşımıza çıktığını belirtir.

Dervişoğlu (2021)'nin, Nergisi hakkında bilgi veren tarihî metinlerde bu hikâyeden söz edilmemesine rağmen eserin Millet Kütüphanesi nüshasında Nergisi-zâde Merhûm'un Horos-nâme'sidir kaydının bulunması yanında hikâyede kullanılan dil ve üslubun Nergisi'nin Nihâlistân adlı eseriyle benzer olması sebebiyle hikâyenin Nergisi tarafından kaleme alınmış olmasını doğrulandığını belirterek söz konusu söz konusu hikâyeyi şöyle özetlediği görülür: Bilge bir horoz gündelik hayatına devam ederken bir sabah vaktinde kurnaz bir tilki, onun güzel sözlerle över ve hayvanların sultanının bir ferman çıkardığını buna göre bütün hayvanların bundan sonra dostça ve barış içinde yaşayabileceklerini söyler. Tilkinin amacı bu vesileyle horozu yanına çekerek insafsızca kendine av etmektir. Tilkinin sinsi bir kurnazlık peşinde olduğunu anlayan bilge horoz; tilkiye ileri bir mevkiden bir hayvanın gelmekte olduğunu söyler. Horozun tarifine göre onlara yaklaşmakta olan bir köpektir. Bunu duyan tilki hemen telaşa kapılır ve kendisine saklanacak bir yer aramasına rağmen neticede kaçmaya fırsat bulamadan köpek tarafından yakalanır.

Dervişoğlu (2021), yukarıda özeti (kurnaz ve yalancı tilkinin masum horoz için kazdığı hile çukuruna öncelikle kendisinin düşmesi) verilen metnin başındaki "sepî-de-dem" ifadesinden yola çıkarak oldukça yüzeysel bir mekânda geçen hikâyenin zaman diliminin, sabah vakti olarak tayin edilmesinin mümkün olduğunu, geleneksel hikâyeciliğimiz gibi bu hikâyenin de Nergisi tarafından ders vermek veya kıssadan hisse alabilmek amacı ile kaleme alındığını ve yazarın hikâyesinin sonunda, kişi kardeşi için kazdığı kuyuya kendisi düşer (men hafere bi'ren li-ahîhi vaka'a fihi) anlamına gelen Arapça bir atasözünü zikrettiğini belirtir.

Selçuk (2020), güçlü dili ve şiirsel ifadeleri ile orijinallik arayışında olan Horos-nâme müellifi Nergisi'nin kendi gözlem ve deneyimleri ışığında ve uzun cümlelerden oluşan mensur eserlerinde, üslubunun belirgin özellikleri arasındaki zincirleme tamlama, yaygın olmayan Arapça ve Farsça kelime, alışılmamış mecaz, hayal ve bağdaştırmalarla yüksek bir düzeyi yakalama peşinde olduğunu belirtir.

Çaldak (1999), doğu edebiyatlarında bir gelenek hâline gelen ve sıklıkla kaleme alınan hayvan hikâyeleri arasında çok sayıda tilki ile horoz hikâyesinin bulunduğunu, Nergisi'nin de bu gelenek çerçevesinde güzel ve ilginç bir üslupla ileti ve eğitim

amaçlı olarak fabl türünde Horos-nâme adlı küçük eser kaleme aldığını, yazarın hemen hemen bütün hikâyelerinde olduğu gibi, bu hikâyesinde de eserin baş kahramanı olan horozu her yönüyle tanıtarak olayı anlatmaya başladığını, yazarın bu hikâyesinde bütün dikkatini olaydan çok kendi üzerine yoğunlaştırmak suretiyle vak'anın inandırıcılığı üzerinde fazla durmadığını, eserde her toplumda bulunan, başkalarını aldatarak yaşayan kurnaz ve menfaatçi tiplerin çoğunlukla kendi kazdıkları kuyuya sonunda kendilerinin düşeceği temasının işlendiğini, yazarın bir tilkinin başkası için kazdığı kuyuya kendisinin düşerek cezasını bulduğunu belirterek hikâyeyi bitirdiğini; yazarın, Arapça ve Farsça kelimeleri çokça kullanmasına rağmen Türkçe dilbilgisi kurallarından hiç ödün vermediğini, uzun cümlelerden oluşan eserde anlam ve anlatım bozukluklarına rastlanmadığını, söz konusu cümlelerinin sağlamlığı bir yana, günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılan cümle çeşitlerinin çoğunun bu hikâyede büyük bir dikkat ve ihtimamla kullanılmış olması hususuna dikkat çeker.

Çaldak (2006), Horos-nâme müellifi Nergisi'nin, Arap ve Fars kaynaklı klasik hikâyeler yerine Osmanlı sosyal hayatını yansıtan bazı olayları hikâye hâline getirdiğini, yazarın Nihâlistân adlı eserinde modern hikâyeciliğin habercisi olarak kabul edilebilecek düzeyde bir kısım teknikler kullandığını, kendi muhitinden aldığı bazı yaşanmış hikâyeleri zengin bir dil ve üslup zevki ile okuyucuya ulaştırmak için gayret etmesi gibi bazı özellikleri ile dikkatleri üzerine çektiğini, dil bilgisi kurallarına uygun sağlam cümlelerini secilerle süslediğini, Türkçedeki bütün cümle çeşitlerini kullanarak dilin imkânlarını kullanma yolundaki gayretlerinin dikkate değer önemli bir husus ve lehine kaydedilmesi gereken bazı mühim özellikleri arasında yer aldığını belirtir.

Selçuk (2020), çalışma konumuz Horos-nâme adlı mensur hikâyenin altı sayfalık bir nüshasının Millet Kütüphanesi(Ali Emiri Manzum 573)'nde, başka bir nüshanın da Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde olmak hâlen toplamda iki nüshasının bulunduğunu, yazılış tarihinin bilinemediğini, söz konusu mensur eserin bir horoz ile tilki hikâyesi olduğunu, sanatlı bir dille yazılan söz konusu alegorik hikâyede, hayatlarını başkalarını aldatmak üzerine kuran kurnaz kişilerin kendi kazdıkları kuyuya yine kendilerinin düşecekleri konusunun işlendiğini ve adı geçen hikâyenin bir inceleme yazısıyla birlikte Süleyman Çaldak (1999) tarafından yayımlandığını belirtir.

Hikâyenin iki baş kahramanı kurnazlıkla menfaat elde etmeye çalışan kurnaz bir tilki ile bilge bir horozdur. Hikâyeye göre bilge horozun canına kasteden kurnaz tilki, hile ve cambazlık üzerine yaptığı hesaplar çerçevesinde kurnazlık ve yalancılığının bedelini kendi canıyla ödemiştir. Başka bir ifade ile doğruluk ve yalan söylememek gibi kök değerlerin hilafına hareket ederek kurnaz ve sinsi planlar yaparak menfaat elde etmeye çalışan hikâyenin iki baş kahramanından birisi olan kurnaz bir tilki, “kişi kendi kazdığı kuyuya kendi düşer” atasözünde de belirtildiği gibi bir başkası için kazdığı kuyuya kendisi düşmüş veya insafsız, doyumsuz ve kurnaz gidişatı ile kendi hazin sonunu hazırlamıştır.

Başıyigit (1996), çalışma arkadaşı Er'in yayımlanmamış “Anadolu Aleviliğinde Kurban (Lokma, Terenma)” başlıklı bildirisinde; Aydın Bozdoğan Alamut Köyü'ndeki Mehmet Buruk isimli kaynak kişiden horozla ilgili olarak aldığı şu bilgilere yer verdiğini belirtir:

Cebrail seksen bin yıl konacak bir yer bulamadan uçtuktan sonra kubbede bir nurdan kandile konar. Konunca terler ve terinden köpükler oluşur. Bu köpükler Hakk'ın emri ile yumurta olur, bu yumurtalardan bugünkü tavuk ve horozların nesli oluşur. Onun için tavuk ve horozlara Cebrail denir. Horozların sabah namazında ötmesinin sebebi Cebrail'in ve arştaki meleklerin sesini duymasıdır (s. 125).

Küçük bir çubuğun ucunda horoz biçiminde dondurularak satılan renkli şekerlere “Horoz Şekeri” adı verildiğini belirten Bozyiğit (1996), İstanbul Unkapanı'ndaki cadde üzerinde iki binanın arasında yer alan Horoz Baba'ya ait olduğu bilinen mezarla ilgili olarak da şu bilgileri verir:

Mezarın üstü açık ve evin etrafı yeşil boyalı demir parmaklıkla kapatılmıştı. Baş ucunda küçük ve kısa bir taş vardı. Yeşil boyalı olan bu taşta sarı boya ile “Horoz Baba” ismi yazılıydı. Eskiden Horoz Baba'nın mezarında mum yakılırdı. Yalnız Horoz Baba'nın türbedarı bulunmadığından mezara mum götürülenler, bunu akşam üstü kendi eliyle yakıp bırakır ve mezarın temizliği ile de civar dükkanlarda çalışanlar sevap kazanmak maksadıyla meşgul olurdu. Horoz Baba'ya her istek için başvurulur, mezarının başında üç ihlâs bir fâtiha okunup ruhuna hediye edildikten sonra mum veya Kur'an adanırdı. Duası kabul edilip isteği yerine gelenler adaklarını ödemek suretiyle Horoz Baba'yı sevindirirlerdi. Rivayete göre Horoz Baba Fatih ordusunun askerlerindedir. Her sabah horoz gibi öter, arkadaşlarını bu suretle namaza kaldırmış. Kendisine “Horoz Baba” denilmesinin sebebi bu olup asıl adı Mehmet'tir. Fatih'in ordusuyla birlikte İstanbul'a giren Horoz Baba elindeki kılıçla savaşa savaşa mezarının bulunduğu yere kadar gelmiş, orada şehit olmuştur. Horoz Baba'nın mezarı Atatürk Bulvarı'nın açılması münasebetiyle kaldırılmıştır (s. 125-126).

Hançerlioğlu (1984), horozun Hıristiyan kültüründe de önemli bir yere sahip olduğunu ve Avrupa'daki pek çok kilisenin çan kulesine yıldırımdan korunmak için horoz heykeli yerleştirildiğini belirtir.

Bilgiseven (2003), Fâtır suresinin 43. âyetinden mülhem “kişinin kazdığı kuyuya yine kendisinin düşeceği” bağlamında söylenen atasözümüzde anlatılmak istenen benzer gerçeğin diğer millet ve devletler için de geçerli olduğunu, ferdin bütün insanlığa ve kâinata karşı görevleri açısından “hayat” dediğimiz imtihan süresi boyunca içinde yaşadığımız kâinatın bir mizan (denge) alemi olduğunu idrak etmemiz ve bu dengeyi bozmayacak şekilde davranmamız gerektiğini, kâinatın yalnız bize değil, bütün insanlığa ait olduğunu, kâinat yalnız bize ait olsaydı bile, ondaki tabii kuvvetler ve varlıklar arasındaki ahenkli dengeye müdahale etmenin kendi aleyhimize olacağını, insan haklarının önde gelen savunucusu durumundaki bazı Avrupa ülkelerinin, kanser yapıcı atıklarla dolu varillerini Kara Deniz'e getirip atmalarının onların cehaletlerini ortaya koyduğunu ve insanoğlunun elst bezmindeki (galubelâ) ahdine vefa göstermesi gerektiğini belirtir.

Hız. Mevlânâ, binlerce beyitten oluşan Mesnevî-i Şerif adlı ünlü manzum klasik eserinde yer alan ibret alınması gereken bir hikâyesinde; kendisinden başka kimseye hayat hakkı tanımayan zalim bir aslanın (insanın) hazin sonunu okurların dikkatlerine sunar.

Zalim Aslan ile Akıllı Tavşan adı altında günümüz Türkiye Türkçesine aktarmak suretiyle yayımladığımız (Beyan Yayınları, 2020) söz konusu hikâyede Hz. Mevlânâ'nın, başta masum tavşan olmak üzere ormandaki bütün hayvanlara zulmeden insafsız, saldırgan ve acımasız aslanın, yanlışlıkla derin bir kuyuya atlayarak kendi hazin sonunu nasıl hazırladığı konusunu dikkatlere sunduğu görülür. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî-i Şerif'inde yer alan bir kısım hikâyeleri, Mevlâna Celâleddin Rûmî Mesnevî Hikâyeleri (2022) adı altında yayıma hazırlayan Şefik Can'ın, söz konusu ibretlik hikâyeyi de eserine dahil ettiği görülür.

Hz. Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden Türkiye Türkçesine uyarlamak suretiyle yayımladığımız Zalim Aslan ile Akıllı Tavşan öyküsünün metni şöyledir:

Afrika'nın derin ormanlıklarında yaşayan, yelesi ve muhteşem bir kuyruğa sahip bir aslan varmış. Daima arkadaşları arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan bu yırtıcı aslan, kendini ormanların kralı olarak kabul edermiş. Sabah kalkınca şöyle bir kükreyerek ormanı şöyle bir dolaşır korku salarmış. Kendinden başka bir hayvana hiç mi hiç tahammül edemeyen bencil bir yapıya sahip olan bu vahşi aslan, ormanda bulunan diğer hayvanların da korkulu rüyası imiş.

Günlerden bir gün ormandaki kurt, tilki, çakal gibi bütün kafadar hayvanlar, kendi aralarında toplanarak kendilerine bir temsilci seçmişler. Seçmiş oldukları kur naz tilki, bütün hayvanların korkulu rüyası aslana giderek:

-Efendim! Hepimizin şahı olarak siz, bu uçsuz bucaksız derin ormanlarda çok çok yoruluyorsunuz. Sizin bu kadar yorulmanıza ve sıkıntı çekmenize bizim gönlümüz hiç mi hiç elvermiyor. En iyisi bizler, size her gün avınızı getirelim. Siz de hiç yorulmadan, rahatça karnınızı doyurmuş olursunuz demiş.

Tilki, eski arkadaşlıkları dönemindeki maceraları anlatırken keyifli bir av paylaşımı hakkında da aslana şu bilgileri de vermiş:-Günlerden bir gün ortak arkadaşımız kurtla birlikte üç kafadar, ormanın derinliklerinde epeyce dolaşır avlanmıştık. Sıra, birlikte avladığımız dağ keçisi, tavşan ve yaban öküzünden oluşan üç avı kendi aramızda adaletli bir şekilde paylaşım işine gelmişti. Bir ağacın gölgesinde avlarımızı paylaşmak için otururken sen, kurda:

-Haydi! Kurtçuğum! Şu avlarımızı âdil bir şekilde paylaşır da karnımızı şöyle güzel bir şekilde doyuralım, demiştin. Kurt, sizden aldığı emir gereği avlarımızın paylaşımını şöyle yapmıştı:

-Efendim! Yaban öküzü senin, keçi benim, tavşan da tilki kardeşimizin olsun diyerek kötü bir paylaşım yapmıştı. Bu kötü paylaşım, senin hiç mi hiç hoşuna gitmemişti. Bunun üzerine kükreyerek hışımla vurduğunuz bir pençeyle kurdu yere sermiştin.

Daha sonra da ben tilki kardeşinden güzel bir paylaşım yapmamı istemiştin. Ben de:

-Efendim, tavşanı kahvaltıda, yaban öküzünü öğle yemeğinde, keçiyi de akşam yemeğinde siz efendimiz afiyetle yiyin, demiştim. Siz aslan kralımız, bu paylaşımına çok sevinmiştiniz ve bana dönerek: -Bu güzel paylaşımı nereden öğrendin?' Demiştiniz. Ben de: Şurada kanlar içinde yatan kurttan öğrendim demiştim.

Eski hatıraları dinleyince keyfi yerine gelen ve kendisine gelen yeni teklif karşısında da çok sevinen bencil aslan, tilkiye çok teşekkür etmiş. Tilki yapılan anlaşmanın ayrıntıları konusunda bilgi verip uygulamak üzere arkadaşlarının yanına gelmiş ve ormanlar kralı aslanla yaptığı söz konusu anlaşma hakkında onlara bilgi vermiş. Yapılan anlaşma gereği her gün farklı bir hayvanın, sırayla ormanlar kralı vahşi aslana, kendini av olarak sunması gerektiğini söylemiş.

Sırayla her bir hayvanın aslana av olarak sunulma meselesi, ormandaki diğer hayvanların hiç mi hiç hoşlarına gitmemiş. Kendi aralarında yaptıkları ikinci toplantıda, tekrar yeni bir temsilci seçerek tilki ile daha önce yapılan anlaşmanın adaletsiz olduğunu belirtelim demişler.

Yapılan toplantıda, bu sefer elçilik görevi kurda verilmiş. Kurt, daha önce bir arkadaşının başına gelenleri bildiği için aslana elçi olarak gitmeye çekinmiş. Aslana gitmeden önce ormanda yaşayan yaşlı ve güngörmüş başka bir aslana da konu hakkında bilgi verelim. Belki o, bizim hâlimize bir çözüm üretir demiş.

Kurt, bilge aslana, ormandaki hayvanların yaşadıkları sıkıntı ve gördükleri zulüm hakkında bilgi vermiş. Bilge aslan, yapılan anlaşmanın yanlış olduğunu, ormanda her hayvana yetecek kadar rızık bulunduğunu ve mutlaka hak ve özgürlük odaklı yeni bir anlaşma yapılması gerektiğini söylemiş.

Verilen görev gereği ormanlar kralı aslanın huzuruna elçi olarak giden kurt, öncelikle yaşlı güngörmüş bilge aslanın selamını da ileterek daha önce tilki ile yapılan anlaşmaya ormandaki hayvanlar topluluğunun razı olmadıklarını ifade etmiş.

Ormanlar kralı aslan, kendisine gelen bu yeni elçi kurdun konuşmaları karşısında çok sinirlenerek tilki ile yapılan önceki anlaşmanın geçerli olduğunu söylemiş.

Teklifinin kabul edilmemesi karşısında çok üzülerek geri dönen kurt, yaşadıklarını arkadaşlarına aktarmış ve tilki elçiliğinde yapılan önceki anlaşmaya uymaktan başka bir çarelerinin kalmadığını belirtmiş.

Yapılan adaletsiz anlaşma gereği her gün bir hayvanın av olarak aslana sunulma konusunda çekilen kurda, ilk sıra tavşana çıkmış. Tavşan, Aslan kralın avı olmama konusunda ayak diremesine rağmen arkadaşları onu, içlerine sinmese de aslanın yanına göndermeye karar vermişler. Sevimli minik, çok korktuğu için mızıkçılık yapmaya başlamış. Ne de olsa can tatlı imiş.

Tavşan, aslanın yanına av olmaya giderken can tatlı olduğu için yolda olabildiğince oyalanmış ve mümkün olabildiğince geç gitmeye çalışmış. Bu arada avını bekleyen aslanın da karnı çok acıkmış. Aslanın yanına vardığı zaman artık vakit çok geç olmuş. Öfkeli aslan şöyle bir kükreyerek tavşana gecikme sebebini sormuş. Tavşan, ormanlar kralı aslana titrek bir sesle şöyle cevap vermiş:

-Hiç sormayın efendim! Eti budu oldukça yerinde başka bir tavşan arkadaşımla kendimizi size av olarak sunmaya geliyorduk. Yolda gelirken karşımıza başka bir aslan çıktı. Bize, bu ormanların kralı benim, benden izinsiz asla hiçbir yerlere gidemezsiniz, diyerek bizi geciktirdi. Bunun için çok geç kaldık, özür dileriz demiş.

Aslan, bu habere çok sinirlenerek nasıl olur? Bu ormanda benden izinsiz kuş bile uçamaz diye kükremiş. Benden izinsiz buralarda krallık taslayan o densiz kimmiş?

Aslan ve tavşan, hemen kral olduğunu iddia eden diğer küstah rakip aslanı görmeye gelmişler. Ormanlar kralı yırtıcı aslanın büyük bir hışımla geldiğini uzaktan gören diğer aslan, bir yere saklanıvermiş. Ormanlar kralı aslan, ortalıkta tavşanın yolunu kesen aslanı göremeyince minik tavşana:

-Senin haberini getirdiğin küstah aslan nereye kayboldu? Hele bir de son olarak şu kuyuya da bir bakalım demiş.

Tavşan, aslana:

-Aslan Kralım! Ben, kuyuya bakamam demiş.

Ormanlar kralı aslan, korkak tavşanı da kucağına alarak yukarıdan kuyuya baktığında gördükleri karşısında çok şaşırılmış ve adeta gözlerine inanmamış. Kuyunun içinde bir de ne görsün! Kucağında semiz bir tavşanla diğer aslan orada oturuyor. Hemen büyük bir öfke, hışımla kuyunun içine atlamış. Atlayış o atlayış olmuş ve bir daha, bu derin kuyudan çıkamadan hemen oracıkta can vermiş. Böylece tavşan ve diğer hayvanlar da özgürlüğün tadını çıkarmışlar.

Kuyunun dibine doğru hızla dalış yapan zalim ve insafsız aslan da böylece yaptığı zulüm ve taşkınlıkların cezasını, canıyla ödemiş (Güneş, 2020, s. 3-13).

Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Mesnevî-i Şerîf adlı ünlü eserinden günümüze uyarlanarak tarafımızdan kaleme alınan Çocuklar için Bilgelik Hikâyeleri 1-Zalim Aslan ile Akıllı Tavşan adlı hikâyenin başkahramanı olan aslanın şahsında, insanoğlunun haram helal demeden kural, kanun, adalet, vicdan ve insaf düsturlarını hiçe sayarak bir gölge özelliği taşıması veya varlık ve yokluğu tartışılan dünya ve içindekileri elde etmek için içler acısı hâli dile getirilmiştir denilebilir.

Klasik Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden Saraybosnalı Nergisî'nin Horos-nâme adlı hikâyesinin günümüz Türkiye Türkçesine aktarımı İngilizceye çevirisi ile birlikte Nergisî, Horos-nâme Bilge Horoz'un Hikayesi The Story of The Wise Roosters başlığı altında tarafımızdan yayıma hazırlanmıştır. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi tarafından 2016-27 proje numarası ile desteklenerek DBY Yayınları (İstanbul 2016) arasında yayımlanan eser, yirmi iki sayfadan müteşekkildir. Eser, bazı ekleme ve çıkarmalarla tarafımızdan Kurnaz Tilki ile Bilge Horoz başlığı altında Çocuklar için Bilgelik Hikâyeleri serisinin beşinci kitabı olarak yeniden yayıma hazırlanmıştır (İstanbul 2020, Beyan Yayınları).

Selçuk (2019), yazılış tarihi bilinmeyen alegorik bir eser olan Horos-nâme'nin, ve mensur bir horoz ile tilki hikâyesinden oluştuğunu, sanatlı bir dille yazılan bu hikâyede hayatlarını başkalarını aldatmak üzerine kuran kurnaz kişilerin sonunda kazdıkları kuyuya düşecekleri konusunun işlendiğini, hikâyenin bir inceleme yazısıyla birlikte Süleyman Çaldak tarafından makale olarak 1999 yılında yayımlandığını ve Horos-nâme adlı ilginç hikâyenin, Çaldak (1999)'ın makeden hareketle tarafımızdan günümüz Türkçesine uyarlanarak çocuklar için kitap şeklinde yayımlandığını belirtir.

2. Sonuç

Türk edebiyatındaki tek mensur hamse sahibi Nergisi'nin, kaside nazım biçimi ile kaleme almış olduğu matla ve makta beyitleri şöyle olan:

*Kâr itdi derûna gam-ı hicrâmı Sarây'un
Dâğ itdi [bize] firkat-i yârânı Sarây'un*

*Hak saklaya âsâr-ı kederden dil-i pâkin
Tâ sâbit ola sûrı vü bünyâmı Sarây'un*

yirmi dört beyitlik Saraybosna'nın çeşitli güzelliklerini dile getirdiği ve Saraybosna şehrinin övgüsü bağlamında kaleme aldığı şiirinden anlaşıldığı kadarı ile onun şiirlerinde Horos-nâme hikâyesindeki gibi ağdalı bir Türkçe kullanmadığı söylenebilir.

Horos-nâme Hikâyesinin iki baş kahramanından birisi olan ideal bir tip olan bilge horozun, tesadüfen seçilen bir kahraman olmayıp Türk kültüründe önemli bir yere sahip olduğu görülür.

Hikâyenin diğer baş kahramanı da menfi bir tip olan kurnazlıkla menfaat elde etmeye çalışan kurnaz bir tilkidir.

Güneş (2015), basit bir alegori (sembolik anlatım) çeşidi olan ve kahramanları hayvanlar arasından seçilen fabl türü ile kaleme alınan eserlerde (Horos-nâme'de de görüldüğü gibi) konuyu daha ilgi çekici bir hâle getirebilmek için hayvanların ağzından sosyal tenkit yapıldığını, devlet ve toplum hayatında yolunda gitmeyen veya yanlış olan bazı hususları genel bir eleştiriye tabi tutma bağlamında okuyucuya bir kısım dersler verilmek istendiğini dile getirir.

Üstünova (2006), Türkçede, genellikle sonda bulunan yüklem, bünyesinde iş, oluş, kılış, hareketin kendisi, yapılma zamanı ve yapan kişiyi barındırdığını, yüklem özneyi bir ekle içinde taşınması bakımlarından cümlenin kurucu ve ana öğelerinden birisi olduğunu belirtir.

Gülsevin (2011), Türkçede cümle yapısının yüklem temeli üzerine kurulduğunu, cümlenin asli ögesinin yüklem olduğunu, bir sözün yüklem olabilmesi ve dolayısıyla da cümle oluşturabilmesi için eğer isimse ek-fiille, fiilse zaman veya kip ekleriyle çekime girmiş olması gerektiğini belirtir.

Dervişoğlu (2021), uzun cümleler kullanılarak kaleme alınan eserde, çok büyük oranda Arapça ve Farsça isim ve sıfatların kullanılmasına rağmen yazar tarafından Türkçe dil bilgisi kurallarına bağlı kalındığını, fillerin kullanımı sırasında büyük bir oranda Türkçeye bağlı kalındığını, cümle yapısı bakımından tamlamaların daha çok Farsça kurallar çerçevesinde tertip edildiğini ve sıfatlarla iç içe girmiş zincirleme isim tamlamalarının da çokça kullanıldığını dile getirir.

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nergisi-mehmed>

Horos-nâme'de de görüldüğü gibi süslü divan nesrinde her ne kadar ifrat derecede Arapça Farsça kelime tamlamalar kullanılmış olsa da Türkçe dilbilgisi kurallarından hiç taviz verilmediğini, uzun cümlelerden oluşan divan nesrinde anlatım

bozukluğuna pek rastlanmadığını, söz konusu metinlerde günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılan cümle çeşitlerinin çoğunun ve cümlenin kurucu ve ana öğelerinden en önemlisi olan yüklem yerli yerinde kullanıldığı söylenebilir.

Kara (2016), divan edebiyatında Arapça ve Farsçanın Türkçe ile harmanlandığını, dinin temel kaynakları olan Kur'an, Sünnet ve diğer İslami ilim verilerinin daha çok ıktibas ve telmih sanatları ile satır ve mısralarda ete kemiğe büründüğünü ve çeşitli türlerden oluşan altı asırlık bir geçmişe sahip olan bu edebî geleneğin, İslam kültüründe var olan bütün kodları yerli yerinde barındırdığını dile getirir.

Yukarıda verilen bilgiler ve ileri sürülen görüşler çerçevesinde Nergisî'nin Horos-nâme adlı eserini, klasik Türk edebiyatının temel kaynaklarından en başta geleni olan Kur'an'da yer alan Fatır (43), İbrahim (27) ve Rum (50) surelerinde geçen birer ayetten (Çünkü onlar yeryüzünde kibirlendiler ve kötü tuzaklar kurdular; halbuki kişi, kendi kazdığı kuyuya kendi düşer... Allah, iman edenleri o sağlam söz 2 sayesinde hem dünyada hem de ahirette sağlam tutar, zalimleri şaşırır ve dilediğini yapar. Allah'ın rahmet eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphesiz O, aynı şekilde ölüleri de diriltir. O, her şeye Kadir'dir) ilham alarak kaleme aldığı söylenebilir.

Ahlaki değerlere çok önem veren ve bu değerlerin yaşadıkları toplum ve çevrede yayılmasını canla başla isteyen Osmanlı şair ve yazarlarının bu tür eserlerini, asırlar eskitemediği için onlara klasik eser unvanını vermekteyiz. Yukarıda zikri geçen bir kısım ahlaki değerlerin toplumda hâkim olmasına matuf kaleme alınan Horos-nâme gibi klasik eserlerin pek çoğunun özelliği: Kur'an ayetlerinden ve Hz. Peygamber'in bir kısım hadislerinden ilham alınarak kaleme alınmalarıdır, denilebilir.

Söz konusu bağlamda Doğan (1996), dünyanın en zengin ve renkli kültür kaynaklarından beslenen ve daima içinde geliştiği toplumun sosyal hayat kazanımlarına öncülük eden zengin içerikli Osmanlı edebiyatının (Horos-nâme örneğinde de görüldüğü gibi) kalıcılık sınavından başarıyla geçtiğini ve ilham kaynaklarının genel olarak dört başlık (dini ve tasavvufi kaynak, tarih ve sosyal hayat kaynağı, felsefi ve ilmi kaynak, estetik değerler sistemi) altında toplanabileceğini dile getirir.

Aşağıda verdiğimiz hikâye metni, tarafımızca güncellenerek Nergisî, Horos-nâme Bilge Horoz'un Hikayesi The Story of The Wise Roosters (DBY Yayınları, 2016) ve Kurnaz Tilki ile Bilge Horoz (Çocuklar için Bilgelik Hikâyeleri adlı kitap serisi: 5, Beyan Yayınları, 2020) adları altında farklı çizim, anlatım ve tasarım farklılıkları ile yayımlanmıştır.

Günümüzde değerler eğitimi yanında yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarında görsel işitsel bir eğitim öğretim materyali olarak kullanılarak söz konusu alanlara katkı sağlayabilecek bir özellik arz eden Saraybosnalı Nergisî'nin Horos-nâme adlı hikâyesinin Günümüz Türkiye Türkçesine uyarlanmış hâli aşağıda verilmiştir.

2 Kelime-i şehâdet (Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Rasûlüh): Allah'tan başka bir ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed (sav)'in de O'nun kulu ve resulü olduğuna şahitlik ederim.

3. Nergisi'nin Horos-nâme Adlı Hikâyesinin Tarafımızdan Günümüz Türkiye Türkçesine Aktarımı:

Birbirinden güzel ruhlu ve oldukça iyi niyetli insanların yaşadığı bir köyde güngörmüş, akıllı, tedbirli, güzel sesli ve daha pek çok özelliğe sahip bilge bir horoz yaşamış. Güzel sesli bilge horoz, havanın tertemiz olduğu ve hoş kokuların etrafı sardığı bereketli bir bahar sabahına uyanmış. Uyandığı saatler sabah ezanı vakti imiş. Bilge horoz, uyanır uyanmaz hemen ahenkli ve gür sesiyle öterek etrafındaki köylü kardeşleri ve hayvanlarını ibadet etmeye davet etmiş.

Söz konusu davet üzerine yavaş yavaş uyanan köy halkı, sabah namazını kılmak için evlerinin ışıklarını uyandırmaya başlamış. Bütün canlılar âleminin rızıklarının dağıtıldığı o güzel vakitlerde köylülerin hemen hepsi şevkli bir şekilde uyanmış. Köy halkı, şafak vaktinin bereketinden faydalanmak için erken kalkan erken yol alır düşüncesi ile günün ilk hazırlıklarını da yapmaya başlamış.

Oralardan geçen bir tilki, böyle gür ve güzel sesle öten horozun etinin de lezzetli olacağını düşünerek horozun bulunduğu yere doğru yaklaşmış. Rızkını aramak ve onu elde etmek için çabalamak yerine, hazıra konmayı seven sabırsız ve kanaatsiz tilki, yönünü horoz tarafına doğru çevirmiş. Kurnazlıkta çok usta olan tilki, biraz düşündükten sonra kurnazca yaptığı planlardan birini uygulamaya karar vermiş ve “ne kadar güzel ötüyorsun horoz kardeş!” diyerek bizim bilge horozu kandırmak için ilk adımını atmış. Ağgözlü tilki, bilge horozun hâl ve hatırını sorduktan sonra hemen konuya geçerek sözlerine şöyle devam etmiş:

-Sevgili Horoz Kardeş! Böyle güzel bir bahar gününde gezmek için bana ormanda eşlik eder misin?

Tilkiler konusunda atalarının öğüdünü her zaman aklında bulduran bilge horoz, kendisi ile gelemeyeceğini söylemiş kurnaz tilkiye. Kurnaz tilki de bizim bilge horozu şöyle ikna etmeye çalışmış:

-Horoz Kardeş! Sana devrin sultanından çok çok önemli haberlerim var, diyerek ona biraz daha yaklaşmış.

Bilge horoz, devrin sultanı ifadesini duyunca kurnaz tilkinin şu konuşmalarını daha dikkatle dinlememiş:

-Benim gür ve güzel sesli can horoz kardeşim! Sultanımızın buyruğuna göre artık bütün hayvanlar, güven içinde dostça ve kardeşçe bir arada yaşayacaklar. Bundan sonra kimse bir başkasına asla zarar veremeyecek. Bu fermana uymayanlar, bizzat sultanımız tarafından ağır bir şekilde cezalandırılacak. Artık benden korkmana hiç gerek yok. Artık eski güvensizlik ve kırgınlıklar geride kaldı. Bundan sonra hep birlikte barış içinde ve kardeşçe yaşayabiliriz. Sultan, bana bu fermanı bütün arkadaşlara ulaştırmamı buyurdu. Bu konuda senin yardımına çok ihtiyacım var. Senin gibi gür ve güzel sesli bir kardeşimin katkılarıyla bu işin altından kısa sürede kalkabiliriz.

Bu samimi ve içten ifadeleri işiten ve söz konusu önemli görevi üstleneceğini düşünen bilge horoz, tilkilerle ilgili olumsuz düşünceleri konusunda tereddüde düşmüş.

Tam o sırada uzakta bir karartı görünmeye başlamış. Tilki, uzağı iyi göremediğini ve gelenin kim olduğunu tarif etmesi için bilge horozdan yardım istemiş.

Bilge horoz, gelenin kuyruklu ve tilkiden biraz daha irice bir hayvan olduğunu belirtmiş. Karartı, biraz daha yaklaşınca gelenin çoban köpeği olduğunu söylemiş tilkiye. Tilki, ‘çoban köpeği’ kelimesini duyunca telaşa kapılmış ve renkten renge girmeye başlamış. Tilkinin telaşından ve renkten renge girmesinden şüphelenen horoz, tilkinin kendisine bir tuzak kurduğunu anlamış.

Bilge horoz, tilkinin kurduğu tuzaktan haberi yokmuşçasına sözlerini söyle sürdürmüştü:

-Siz, sultandan getirdiğiniz fermanda, bütün hayvanların kardeş olduğunu, artık hiçbir hayvanın diğerine zarar vermeyeceğini, hepimizin bundan sonra dostça ve kardeşçe bir arada yaşayacağımızı söylemiştiniz. O zaman bu telaşınızın sebebi ne?

Yaptığı bütün planların gün yüzüne çıktığını gören kurnaz tilki, yine de kurnazlığına devam ederek bilge horozu şunları söylemiş:

-Bize yaklaşan iri ve kuyruklu hayvanın, yani çoban köpeğinin sultanımızın fermanından haberi olmadığını tahmin ediyorum. Bu yüzden telaşlandım; yoksa niçin telaşa kapılayım? Üstelik çoban köpeklerine haber verme görevi de bana verilmemişti.

Bilge horoz:

-Önemli değil tilki kardeş, ben ona söylerim. İstersen sen şu kenarda saklan, çoban köpeği geldiğinde ben durumu anlatırım, sonra da sen ortaya çıkarsın.

Kurnaz tilki, nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu anladığı için bilge horozun sözlerini bitirmesini beklemeden saklanmak yerine, hızlıca oradan uzaklaşmış.

Çoban köpeği, bilge horozun yanından geçerken tilkinin özelliklerini sayarak o yalancı kurnazı görüp görmediğini sormuş.

Bilge Horoz, “kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş” sözü, bu gibi durumlar için söylenmiş olmalı diye düşünmüş ve çoban köpeğine şöyle cevap vermiş:

-Sizi, bu taraflara Büyük Allah’ım gönderdi. Buraya tam zamanında geldiniz efendim!

Daha sonra aradıkları kurnaz tilkinin biraz önce burada olduğunu belirtmiş ve gittiği yönü çoban köpeğine göstermiş. Çoban köpeği, bilge horozu dinledikten sonra ona şöyle demiş:

-Tüm hayvanlar kurnaz tilkinin oyunlarından bıktı artık. Özellikle tavuklardan çok yoğun şikayetler alıyoruz. Her tarafta onu arıyoruz. Muhtemelen tilkinin gittiği yöndeki arkadaşlarımız onu bulmuştur bile.

Bilge horozun belirttiği tarafa doğru giden çoban köpeği, biraz yol aldıktan sonra bir tepenin arkasında, diğer arkadaşlarının yakalanıp cezalandırılmış olan kurnaz tilkinin cansız bedeniyle karşılaşınca rahat bir nefes almış.

Kendini çok çok zeki zanneden ahmak tilki, çok ince hesaplarının, aşırı kurnazlığının ve yalancılığının bedelini canıyla ödeyerek sonunda çoban köpeğinin kucağına düşmüş. İnsanları gece (teheccüd) ve sabah namazı vakitlerine derin uykularından uyandıran bizim bilge horozun hayatına kasteden kurnaz tilki, “Kişi, başkası için kazdığı kuyuya kendisi düşer” atasözünde de belirttiği gibi kendi yaptığı kötü planlarla kendi kötü sonunu hazırlamış.

Kaynakça

- Balay, R. (2010). *Eğitimde ihtiyaç duyduğumuz bir değer: Moral liderlik*. Uluslararası eğitim felsefesi kongresi küreselleşme sürecinde eğitim sorunlarının felsefi boyutu-bildiriler ve tartışmalar. Eğitim-Bir Sen Yayınları (44). 271-281.
- Bilgiseven, A. K. (2003). *İmtihan din eğitimi araştırmaları dergisi*, (11). 133-160.
- Bozyiğit, A. F. (1996). *Kültürümüze horoz*. Bilig, (3). 126-137.
- Can, Ş. (2022). *Mevlâna Celâleddin Rûmî mesnevî hikâyeleri*. Ötüken Neşriyat.
- Çaldak, S. (1999). *Nergisi'nin horosname'si*. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü dergisi, (13). 243-250.
- Dervişoğlu, M. (2021). *Horos-Nâme (Nergisi, Mehmed) mensûr hikâye*. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/horos-name-nergisi-mehmed>. [Erişim Tarihi: 03 Eylül 2024].
- Doğan, M. N. (1996). *Fuzûlî'nin poetikası*. İlmî araştırmalar, (2). 47-72.
- Göçer, A. (2018). *Türkçe öğrenme ve öğretim yaklaşımları*. Pegem Akademi Yayınları.
- Gülsevin, S. (2011). *Geçişli fiillerle kurulmuş "deyimleşmiş birleşik fiillerin" yüklem olduğu cümlelerde nesne meselesi*. Turkish studies, 6(1). 1181-1185.
- Güneş, M. (2015). *Germiyanlı Şeyhî ve harnâme'si (incleme-metin)*. Academia Yayınevi.
- Güneş, M. (2016). *Nergisi, horos-nâme bilge horozun hikâyesi The story of ohe wise roosters*. DBY Yayınları.
- Güneş, M. (2020). *Kurnaz tilki ile bilge horoz*. Beyan Yayınları.
- Güneş, M. (2020). *Zalim aslan ile akıllı tavşan*. Beyan Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1984). *İslam inançları sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- İsen, M. (2009). *Varayım gideyim Urumeli'ne*. Kapı Yayınları.
- Kara, Ö. (2016). *Divân edebiyatının dinî kaynakları Fuzûlî'nin tevhîd'i ve Neşatî'nin hilye-i enbiyâsı*. MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Kırkkılıç, H. A., Korucu, S. & Kurtlu, Y. (2015). *Klasik Türk edebiyatına ve klasik Türk edebiyatı öğretimine ilişkin Türkçe öğretmen adaylarının görüşleri*. EKEV akademi dergisi, 19 (62), 337-349.
- http://www.ekevakademi.org/Makaleler/954830609_18 H. Ahmet KIRKILIC-Seval KORUCU-Yasemin KURTLU.pdf 17. 08. 2024
- Kocaman, Ş. (2019). *Molière oyunlarında kadın karakterler*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (1). 167-179.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı* (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı.

<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-Türkçe Öğretim Programı 2019.pdf> 17. 08. 2024

Mengi, M. (2003). *Eski Türk edebiyatı tarihi*. Edebiyat tarihi-metinler. Akçağ Yayınları.

Mengi, M. (2006). *Divan edebiyatı öğretiminin sorunları ve bazı çözüm önerileri*. Aklın aydınlığında eğitim, 7(77-78). 16-19.

http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI_TURK_EDEBIYATI/mine_mengi_divan_edebiyati_ogretimi_sorun_cozum.pdf et. 17. 08. 2024

Selçuk, B. (2014). *Bir Şehir Medhiyesi: Nergisi'nin saray kasidesi*. International journal of language academy, 2(3). 27/39.

Selçuk, B. (2016). *Nergisi'nin yeni bir gazeli üzerine*. Littera turca journal of Turkish language and literature, 21(1). 405-412.

Selçuk, B. ve Çelik, N. (2018). *Safvet-beg Başağaç'ın gözünden Nergisi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28(2). 43-62.

Selçuk, B. (2019). *Nergisi hakkında bir bibliyografya denemesi*. Fırat Üniversitesi sosyal bilimler dergisi, 29(2).

Selçuk, B. (2021). *Sanatçı-üslup-iktidar ilişkileri bağlamında Nergisi*. Es-seyf ve'l-kalem: şiir ve kültürel iktidar-divan toplantıları II (ed. M. E. Harmancı ve ark.) 142-148. İKSAD Global Yayıncılık.

Üstünova, K. (2006). *Yüklem, yalnız özneyi mi içinde taşır?* U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi sosyal bilimler dergisi, 11(2). 241-250.

Solak, E. &Uzun, Y. (2021). *Bosna Hersek tarihinde Türkçenin etkisi*. Türk dünyası dil ve edebiyat dergisi, 52(Güz). 291-310.

<https://www.kuranmeali.com> et: et.17. 08. 2024.

<https://educalingo.com/tr/dic-pl/marinizm> et: 19.08. 2024.

Extended Abstract

It is known that Nergisi of Sarajevo, whose real name was Mehmet, was born in Sarajevo between 1580 and 1585 and that his father Ahmed Efendi was a kadi here. Nergisi of Sarajevo took the pseudonym Nergisi because he belonged to a family called Kadı Nergisizâde. Nergisi started his primary education in Sarajevo, then went to Istanbul and attended Kafzâde Feyzullah Efendi's classes. As seen in the example of Horos-nâme, which is the subject of this paper, it is of great importance to bring together some important classical works written by Ottoman poets and writers or some parts of them with foreigners and children learning Turkish by translating them into today's Turkey Turkish. The aim of this paper is to present the Turkish text and some important features of this story, which is based on Sarajevo Nergisi's Horos-nâme, published in Turkish and English in small numbers under the title Nergisi, Horos-nâme The Story of The Wise Rooster The Story of The Wise Roosters (Yesterday Today Tomorrow Publications, Istanbul 2016) and supported by Kütahya Dumlupınar University with project number 2016-27, to the attention and interest of foreigners learning Turkish and scholars teaching Turkish. In his Horos-nâme, written in the genre of fable, which has a symbolic narrative style and whose protagonists are chosen among some animals, it can be said that Nergisi from Sarajevo made social criticism with the mouths of animals in order to make the subject he dealt with more interesting, and that he wanted to teach some lessons to the reader in the context of subjecting some practices that are wrong or wrong in state and social life to a general criticism. This paper titled "An Evaluation on Sarajevo Nergisi's Horos-nâme (Horos-nâme) Story" (in the context of Turkish culture and Turkish) has been written by us, considering that this illustrated story text, which has been translated into Turkey Turkish by us, can be a useful resource for both Turkish children and children belonging to different cultures, civilizations and nations. Today, Sarajevo Nergisi's story named Horos-nâme, which has a feature that can contribute to values education Turkish teaching studies, can also be used as an audio-visual educational teaching material in Turkish teaching studies to members of different cultures, civilizations and nationalities.

We give the title of classic works to such works of Ottoman poets and writers who attached great importance to moral values and wholeheartedly wanted these values to spread in the society and environment they lived in, because they have not aged for centuries. It can be said that the characteristic of many classical works such as the Horos-nâme, which were written with the aim of ensuring that some of the moral values mentioned above prevailed in society, is that they were written by taking inspiration from verses of the Quran and some hadiths of the Prophet.

In this context, Doğan (1996) states that the rich content of Ottoman literature, which was nourished by the richest and most colorful cultural sources of the world and always led the way in the social life achievements of the society in which it developed, successfully passed the test of permanence (as seen in the example of the Horos-nâme) and that the sources of inspiration can be generally gathered under four headings (religious and mystical source, historical and social life source, philosophical and scientific source, aesthetic value system).

The story text we provide below has been updated by us and published with different drawing, narration and design differences under the titles Nergisi, Horos-nâme Bilge Horoz'un Hikayesi The Story of The Wise Roosters (DBY Publications, 2016) and Kurnaz Tilki ile Bilge Horoz (Kid's Wisdom Stories for Children book series: 5, Beyan Publications, 2020).

The story of Sarajevo's Nergisi's Horos-nâme, which has a feature that can contribute to the fields in question by being used as an audiovisual education and training material in studies on teaching Turkish to foreigners in addition to values education, is given below, adapted to today's Turkish of Turkey.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile arasında mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Ethics Committee Permission

Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human and animal). The article belongs to the field of literature.

Deconfliction Statement

The author of the article declares that there is no conflict of financial interest between him and any institution, organization, person related to this study.

Support and Thanks

Support was not received from any institution or organization in the study.